

amióta itt vagyok Budán, igaz barátokat még nem láttam a magyar király udvarában». S ugyanakkor: «Az országgyűlésen mindenki arról beszél, amiről jólesik, össze-vissza, minden rend nélkül». A pártoknak egymás ellen alakított szövetkezései, az igazságszolgáltatás hibái, a tekintély hiánya, az önzés, a sok szó — kevés tett, a király tehetetlensége plasztikusan tűnnek ki a jelentésekből. Ezeket ismerve, Burgio tisztában volt azzal, hogy — mint 1526 január 18-án írja — ez az ország nem képes magát megvédeni, hanem ki van szolgáltatva az ellenség kegyelmének és úgy fog kikerülni a háborúból, ahogyan az ellenségnek tetszik. Az utolsó napok fellobbanó lelkesedése ugyan mintha a nunciushoz is némi bizakodást öntött volna; de, sajnos, ez a reménykedés hiú volt.

Burgio jelentéseihez függelékül Brodarics kancellár csataleírásának, Szerémi György munkájából a Lajos király haláláról szóló fantasztikus mementódnak, Sárffy győri várparancsnok Lajos király holtteste megtalálásáról szóló levelének, II. Lajos Batthyány F. horvát bánhoz a mohácsi ütközet előtt írt leveleinek, Sperfogel lőcsei bíró naplója részletének és a pápai konzisztórium 1526 szeptember 19-i ülése jegyzőkönyvének fordítása van mellékelve a kiadványban.

A fordítás, amelyet magyarázó jegyzetek kísérnek, jó s a jelentések olvasását szomorúan élvezetessé teszi. *y.*

Révész Imre élete. A debreceni ref. egyház szép kiadványban róttá le kegyetes halálját egykori nagynevű lelkipásztora, Révész Imre (1826—1881.) iránt: születésének százéves fordulójára megírta életrajzát.

A tíz fejezetre oszló, három képpel díszített terjedelmes mű általában hű képet ad a magyarországi protestáns egyház néhai vezető alakjának küzdelmes tevékenységéről s nagy tárgyilagossággal fejtegeti Révész érdemeit tudományos, politikai és egyházi téren. A mai nemzedék szempontjából nem fölösleges megemlíteni, hogy Révész hangoztatta először egy protestáns irodalmi társulat felállításának és a magyar protestáns egyháztörténelem megírásának fontosságát; az elmunkálatok is tőle valók. Másfelől annak idején főképp az a bátor kintartása kellett feltűnést, mellyel az önkényuralom korában a protestánsokra sérelmes rendelet visszavonása érdekében harcolt.

Mint egyházi szónok, korának egyik legértelmesebb igehirdetője volt. Prédikációin s nagyszámú kisebb dolgozatain kívül becsesek azok a monografiák (Erdősi János, Dévai Bíró Mátyás, Kálvin élete stb.), melyekben tudós felkészültséggel a protestantizmus egy-egy kiválóságának jelentőségét állapította meg.

A mű borítékán a szerző nincs megnevezve. Csak az utószó árulja el a könyv keletkezésének azt az érdekes mozzanatát, hogy írója az életrajz hőségének unokája, Révész Imre, az ismertnevű történetíró s debreceni ref. lelkész. A vérségi kapocs nem tette elfogulttá a szerzőt. Derék munkája annak bizonyossága, hogy tapintattal a kegyelet s a tudomány érdeke szépen összeegyeztethető. *A. B.*

Pais Dezső Magyar Anonymusa. Egész középkori történetírásunknak kétségtelenül legnépszerűbb, legismeretebb alakja Béla király jegyzője, az egyetlen e kori történetírónk, kinek szobrot állítottunk, s a latinul írók közül az elsőek egyike, kinek művét magyarra lefordították. Úgy hisszük, népszerűségének legfőbb oka, hogy az ő munkája az egyetlen kerek és összefüggő elbeszélése a magyarság honfoglalásának, a magyar nemzet élete egyik legnagyobb fontosságú mozzanatának. Pedig Anonymus munkája, a *Gesta Hungarorum*, nem is olyan régóta ismeretes. A másik ránk maradt árpád-kori magyar történelem, a Szent László korában készült *Gesta*, s XII. századi folytatásai, előbb a még szintén Árpád-kori Kézai Simon mester, majd a Nagy Lajos-kori Kálti Márkus, végül a mátyáskori Thuróczi János és az olasz Bonfini közvetítésével és részben átdolgozásában állandóan közkézen forogtak, s amikortól kezdve nyomon követhetjük azt, hogy a magyarság mennyit ismert multjából, attól kezdve mindig ez a Szent László idejében kezdett s II. Ulászlóig folytatott történelem volt a magyarság történelmi ismereteinek legfőbb, a honfoglalásra pedig egyetlen forrása.

Igy volt ez 1746-ig, Anonymus «*Gesta Hungarorum*»-a felfedezése és kiadásáig. Egyáltalán nem véletlenség, hogy épen a XVIII. század derekán fedezték fel a bécsi udvari (ma nemzeti) könyvtárban őrzött, addig csak a könyvtár katalógusaiból ismert kéziratot. Méltán nevezhették a XVIII. századot a magyar tudományosság, elsősorban a tör-